

Ниитилел-политиктиг солун

ШЫН

1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 38 (16496)

2002 чылдың
АПРЕЛЬ 2,
вторник

Ат салган
шагы 21.00

Садар өртөө
3 рубль.

ТР-НИҢ ЧАЗААНДА

ТР-ниң Чазак Даргазының албан-дужаалыңга Ш.Д. Ооржактың ажылдап эгелээриниң
ЕЗУЛАЛЫН

2002 чылдың апрель 11-де Тываның В.Көк-оол аттыг хөгжүм-шии театрынга эрттирер.

Тыва Республиканың Чазак Тыва Республиканың Чазак Даргазының албан-дужаалыңга ажылдап эгелээриниң езулалының дугайында № 82 айтышкынны 2002 чылдың апрель 1-де үндүргөн.

1. Тыва Республиканың Чазак Даргазының албан-дужаалыңга ажылдап эгелээриниң езулалы 2002 ЧЫЛДЫҢ АПРЕЛЬ 11-ДЕ Тываның В.Көк-оол аттыг хөгжүм-шии театрынга эрттирер.

2. Тыва Республиканың Чазак Даргазының албан-дужаалыңга ажылдап эгелээриниң езулалы белеткээр болгаш эрттирер талазы-биле

организаствыг комитетти тургускан.

3. Тыва Республиканың Чазак Даргазының албан-дужаалыңга ажылдап эгелээриниң езулалы белеткээр болгаш эрттирер талазы-биле хемчеглерниң планын 2002 чылдың апрель 2-ге чедир киирерин айтышкында айыткан.

ШАЛЫПЧЫ АЙ

ЧААГАЙЖЫДЫЛГАЖЕ!

Тыва Республиканың Чазак «Чаагайжыдылга болгаш санитарлыг арыглаашкын талазы-биле шалыпчы айны эрттирер үеде Кызыл хоорайның девискээрин бүдүрүлгелерге, организацияларга, албан черлеринге быжыглаар дугайында» № 84-р айтышкынны 2002 чылдың апрель 1-де үндүргөн.

Бүдүрүлгелерге, организацияларга, албан черлеринге быжыглаан участкаарны айыткан бижимел айтышкыннарны тустус черлерге чоруткан.

Хоорай девискээринде бүгү хевирниң боктарын, ооң иштинде тудуг, металл боктарын аштаарын, эривээн харларны үлдүредип арыглаарын көргөн.

Аштаан боктарны бүгү албан черлери боттарының күжү болгаш транспорту-биле полигонче сөөртүр.

Полигонче баарының талонарын чуртталга-коммунал ажыл-агый департаментизинден алыр. Контакттылыг телефоннары: 3-45-90, 3-44-63, 3-04-83.

Аштаан арыглаан девискээрлерни ТР-ниң Күртудуунга акт езугаар дужаар. Участокту арыглап-аштаан дугайын 3-46-43 телефонче дыңнадыр.

Чаагайжыдылга болгаш санитарлыг арыглаашкын талазы-биле субботниктерни эрттирерин организастаар республика штавы субботниктерге эки киржип, ажылдаан 10 эң эки дээр бүдүрүлгө, организация болгаш албан черлерин тодарадыр, оларны шаңнап-мактаары-биле 100 муң рубльди бээрин ТР-ниң Саң яамызынга дааскан.

◆ Россия Федерациязының Президентизи В. Путин Байкал көл кыдыыңга дыштанганының соонда, Сочиге чеде бергеш, Арменияның, Азербайджанның, Грузияның болгаш Россияның Айыыл чок чорук чөвүлелдериниң удуртукчулары-биле ужурашкаш, терроризм-биле демисел, ук чурттарның иштики болгаш дашткы хөгжүлдө айтырыгларын чугаалашкан. Хуралдың киржикчилери айыыл чок чорук талазы-биле дугуржулгага ат салган, оларның дараазындагы хуралы Грузияга бооп эртерин дугурушкан.

◆ Украин парламентиниң сонгулдалары эрткен дыштаныр хүнде болган. Сонгулдалар чидиг демиселге эрткенниң информация агентилелдери дыңнаткан. Ол ышкаш Крым автономияга парламент сонгулдалары база эрткен. Сонгулдаларның нити түнелдерин бо неделяның

дургузунда үндүрер. Аэрофлот агаарга ужуп чоруур үеде пассажирлерниң таакпы тыртарын хораан. Таакпы тыртыксаан кижилерге эм таакпыларны саналдап турар.

◆ ТВ-6 телеканал май айда ажылдап эгелээр. Бо каналга дамчыдылгалар организастаар талазы-биле конкур-шилишкынге 13 черлер киришкен. Е.Киселев баштаан, моон мурнунда ол каналга ажылдап турган коллектив конкурс-шилишкынге тиилээн.

◆ Палестинаның болгаш Израильдиң аразында езулуг дайын эгелээн. Израиль шеригниң чүс ажыг танкылары Я.Арафаттың ажылдаар төвүнче чаза булгап киргеш, Арафаттың элээн каш камгалакчыларын өлүргөн, ооң өске черлер-биле чугаалажыр харылзаазын ускен. – Кажан-даа дүжүп бербес мен, оон орнунга өлүмү хүлээп алганы дээр – деп, Я.Арафат дыңнаткан.

(АГЕНТИЛЕЛДЕР МЕДЭЭЛЕРИНДЕН).

Харыы сөстен берип көрүңер

ДИЛЭЭН ХАНДЫРГАН

Бо чылдың март 28-ге «Шын» солунуң № 36 үндүрүлгезинге моон мурнунда ук парлалга органының кол редактору турган С.С.Монгуштуң «Кичээнгеи—парлалгаже» деп материалы үнгөн. Бир-тээ ук чүүлдүң автору солунуң кол редакторунуң албан-дужаалыңдан ону халаан кижилерниң санынга мээң адымны холбап турар болганда, ыңдыг буруудадыйшыкынны ыыт-дааш чок эрттириптер аргам чок болганы-биле бо харыы сөстү алыр ужурга таварыштым.

Ажыы-биле чугаалаар чүве болза, республикада эң хоочун парлалга үндүрүлгелериниң бирээзи болур «Шын» солунуң редакциясында тургустунуп келген байдалдың, ооң удуртулгазының ажылында четпестерниң дугайында чугаа дүүн-бөгүн үнүп келбээн, ол чангыс эвес удаа көдүртүңүп келген айтырыг-дыр. 2000 чылда ТР-ниң Президент Администрациязының кадрлар эргелелинге ук солунуң бөлүк ажылдакчыларындан редактор С.С.Монгушка хамаарыштыр чангыс эвес удаа аас-даа, бижимел-даа шүгүмчүлөдиг билдиришкыннер кирген. Чазак комиссиясы ооң ажылын хынаан. Ажылчыннарның тургускан айтырыглары март 27-де С.Монгушту албан-дужаалыңдан халаанынга авторнуң бижип турары дег, ооң «Чазак ажылдакчызының дугайында материалды солунга салбааны» чылдаган болбааны моон-на илереп келир ышкажыл. «Хат чокта сизген бажы шимчевес» деп чүүл кымга-даа билдингир боор.

С.С.Монгушту «ажылыңдан үн», «билдиришкын бижип» деп албадап, кызып-кыйып-даа турбаан мен. Ол боду март 12-де ону кол редакторнуң албан-дужаалыңдан хостаарының дугайында билдиришкынни мээң адымга киирген турган. Хоойлуда көрдүнгенин езугаар ийи неделя дургузунда билдиришкын ээзинден кандыг-даа өске билдиришкын кирбээнин барымдаалааш, «Шын» солунуң уставын езугаар Чазак ооң дилээн хандырган.

Автор бодунуң материалында мени журналистика ажылын билбес, техник-инженер, күрүне ажылдакчызының улуг хемчээлдиг пенсиязын алыр дээш олудунда так халбактангаш олурупкан деп элдээрти бижип турар. Ол ооң хууда үзел-бодалы-ла ыйнаан, ынчалза-даа аксым-на бар дээш, күрүнениң телерадиокомпаниязынга 20 чыл хире удуртукчу албан-дужаалдарга ажылдап, журналистика ажылы-биле сырый холбаалыг чораан кижини ынчаар кыдыра бодап, карартып, анаа-ла-бир инженер-техник кижип кылдыр көргүзүксээрге, ыңга дүүшпес чүүл-дүр. Мени ук албан-дужаалга кара тура-биле олуртуп калбаан, мээң кандидатурамны чижилгелиг байдалга Чазак комиссиязы 10 кижиниң аразындан шилип алгаш, Чазак хуралынга киирерге, бадылаан чүве. Россияның парлалга сайыды М.Лесин журналист эвес, а инженер-тудугжу мергежилдиг

кижи, ону база билзе чогуур.

ТР-ниң Парлалга болгаш информация талазы-биле күрүне комитетин чүнү-даа кылбайн турар деп буруудадыйксаар хөөн авторда бары ооң материалындан илереп кээр. Байдал ылап-ла ыңдыг турган чүве болза, республика-даа, кожуннар-даа солуннары, рестиография-даа, Тываның ном үндүрер чери-даа шагда-ла сандарап, дүжүп калган тургу дег. Эрткен чылын республика типографиязынга Чазак инвестиция программаның акша-хөреңгизинден 4 млн. рубльди үндүрүп берди. Чаа офсет парлалга машиназын ажылгалга кирген. «Танды-Уула» солунга федералдыг бюджеттен 170 муң рубльди компьютер дериг-хөреселдерин садып алырынга тускайлап берди. Бо чылын ыңдыг саң-хөө дузазын «Улуг-Хем» солунга көргүзөр. Чүгүле 2001 чылдың дургузунда кож у у н н а р азының 4 солунунга федералдыг бюджеттен 193 муң рубльдиң дузазын көргүстү. ТР-ниң Чазак саң-хөө деткимчезиниң ачызында «Шын», «Тувинская правда» солуннарының бо чылдагы акшаландырышыкыны чарыгдал талазы-биле четчири-биле камгалаттыңан.

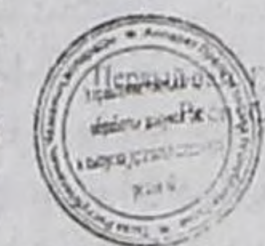
А 2002-2005 чылдарда Тыва Республикада ном-дептер үндүрер херекти деткиир талазы-биле сорулгаларны айыткан программаны эрткен чылдың декабрьда хүлээп алганын, ооң амыдыралга боттанып эгелээнин база-ла четпес чүүлкылдыр санаар бис бе? Ыңдыг чүүл школаларга өөредилге номнарын, методиктиг болгаш уран-чечен литератураны хөйү-биле парлап үндүрер арганы бээр. «Тыва Республикада массалыг информацияның парлалга чепсектерин деткиириниң дугайында» республика программаның төлөвилелдери ажылдап кылдыңган, ол ам саң-хөө талазы-биле дугуржулгада чоруп турар. Ук программа парлалга ажылдакчыларының эргелерин камгалаарыңче, республика парлалгазының моон-даа сонгаар улум хөгжүлдезинче, ону журналист кадрлары-биле четчелендиреринче углан-

ган. Комитеттин кылып чорудуп келген кол-кол ажылдарының түнелдери ол-дур. Ыңдыг ажыл моон-даа сонгаар уламчылаар.

Ийе харын, парлалга комитетиниң ажылында четпестер бар болбайн канчаар. «Бажың-баллат чок анык журналистер хөй, кадрлар чедишпес» деп авторнуң шүгүмчүлөп турары шын. Бо чидиг айтырыгларны шийтпир-лээри база өске-даа сонгаар-латтынмас хемчеглерни алыры-биле үстүнде ады кирген программаны ажылдап кылганы-биле даа ол. Оон ангыда солуннар коллективтеринде байдалды чогумчалыг болдуар, күш-ажылдың харылзааларын чурумчудар, ажылга хүлээп алырының дугуржулга-керээ хевирин негтередир, күш-ажылдың корумчурумун күштөлдирер, солуннарның акшаландырышыкының системаны улам ыңай сайзыраңгайжыдар, оларның техниктиг эде дерилгезин боттандырар хемчеглерни алыры—бо хүннерниң сорулгалары ол. Мыңдыг хемчеглерни дарый албас болзувусса, тыва журналистиканы бут кырынга тургузуп, бурунгаар хөгжүдеривис берге

Правительство Республики Тыва ПОСТАНОВЛЯЕТ

Освободить Монгуша Сагдуу Сокр-ооловну от должности главного редактора газеты «Шын» с 27 марта 2002 г. по ее просьбе.

Исполнительный Указ Правительства Республики Тыва

апар. «Парлалга комитеди журналистерни, ылангы 20-25 чыл ажылдаан кижилерни, кудумчуже үндүр октап тургаш, кымнар-биле моон сонгаар

*Заявление
Монгуша Сагдуу Сокр-оолову
на освобождение от должности
главного редактора газеты «Шын»
12.03.02*

ажылдаар ирги?» деп, автор материалын доозуп тура, айтырып турар. Редакцияның штатта ажылдакчыларынга хамаарыштыр алыр чүве болза, ол дээр редакторнуң бодунуң баш миннир айтыры-дыр. А С.С.Монгушка хамаарыштырар чүве болза, чоокта чаа аңа парлалга комитетиниң даргазының оралакчызынга ажылдаарын саналдап турган мен. Мурнуку чылдарда база ук албан-дужаалга ажылдап чораан, ооң уг-шин билир кижип-дир. Ынчалза-даа ол боду ынавайн барган, а тура чок, хөңнү чок кижини албадаар эрге кымда-даа чок.
(Уланчылы).

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗАК

2002 чылдың март 17

Тыва Республиканың Чазак Даргазының

Тыва Республиканың Төп соңгулда

Девискээр соңгулда комиссияларының саны – 18

Түңнел таблицаны тургускан девискээр соңгулда комиссияларының

Девискээр соңгулда комиссияларының протоколдарының медээлери	Девискээр соңгулда комиссиялары					
	Ак-Довурак	Бай-Тайга	Барыын-Хемчик	Чөөн-Хемчик	Каа-Хем	Кызыл хоорай
1. Бадылаашкынар төңчүзүндө соңгукчулар даңзызынга киирген, бадылаар эргелиг соңгукчуларның саны	6484	6394	7204	11266	7385	61465
2. Участок соңгулда комиссияларының алган соңгулда бюллетеньнериниң саны (девискээр соңгулда комиссияларынга хуусаа бетинде бадылаан бюллетеньнер чокка)	6326	6233	6849	11114	7235	52150
3. Хуусаа бетинде бадылаан соңгукчуларга берген бюллетеньнерниң саны	42	569	778	73	176	521
4. Девискээр соңгулда комиссияларынга хуусаа бетинде бадылаан соңгукчуларга берген бюллетеньнерниң саны	8	11	13	1	31	85
4а. Ыракта черлерге бадылаан соңгукчуларга берген бюллетеньнерниң саны	0	457	603	17	0	0
5. Артып калган бюллетеньнерниң саны	1828	1390	1073	3325	1928	17830
6. Бадылаашкын хүнүндө соңгулда участогунга соңгукчуларга берген бюллетеньнерниң саны	4270	3822	4783	6852	4757	31473
7. Даштыгаа бадылаан соңгукчуларга берген соңгулда бюллетеньнерниң саны	194	463	228	865	405	2411
8. Көжүп чоруур хааржактарга бадылаан бюллетеньнерниң саны (доктаатпаан хевирниң бюллетеньнеринден аңгыда)	194	939	831	882	405	2410
8а. Ооң иштинде хуусаа бетинде бадылаан соңгулда бюллетеньнериниң саны	0	457	603	17	0	0
9. Стационар хааржактарга бадылаан соңгулда бюллетеньнериниң саны (доктаатпаан хевирниң бюллетеньнеринден аңгыда)	4312	3913	4951	6888	4928	31947
10. Күштүг болган бюллетеньнерниң саны	4371	4711	5662	7385	5222	33515
11. Күш чок деп санаан бюллетеньнерниң саны	135	141	120	385	111	842
12. ооң иштинде: «ТР-ниң Чазак Даргазының соңгулдаларының дугайында» ТР-ниң Хоойлузунун 63 чүүлүнүн 13 пунктузунга дүүштүр күш чок деп санаан бюллетеньнерниң саны	0	0	0	0	0	0
13. Чаңгыс-даа көзенекте демдеглел кылбаан күш чок деп санаан бюллетеньнерниң саны	10	7	4	12	5	39
14. Соңгулда бюллетеньнеринде киирген, ТР-ниң Чазак Даргазының албан-дужаалынга кандидаттарның фамилиязы, ады, адазының ады	15. Кандидат бүрүзү дээш бадылааннарның саны					
Вусатый Виктор Васильевич	8	1	2	0	67	610
Даржа Вячеслав Кууларович	68	140	46	325	634	2529
Кара-оол Шолбан Валерьевич	185	489	114	638	1361	6519
Кашин Александр Юрьевич	55	2	4	7	195	6543
Ондар Николай Алдын-оолович	23	23	19	482	224	894
Ооржак Шериг-оол Дизижикович	3961	4035	5464	5904	2495	14267
Пивоваров Станислав Николаевич	19	3	4	8	68	163
16. Бүгү кандидаттарга удур бадылаан соңгукчуларның саны	52	18	9	21	178	1990

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗАК ДАРГАЗЫНЫҢ СОҢГУЛДАЛАРЫ

2002 чылдың март 17

“Тыва Республиканың Чазак Даргазының соңгулдаларының түңнелдериниң дугайында” Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының П Р О Т О К О Л У

Девискээр соңгулда комиссияларының саны 18
Бо протоколду тургускан девискээр соңгулда

комиссияларының протоколдарының саны 18
Девискээр соңгулда комиссияларының протокол

медээлерин түңнээш, Төп соңгулда комиссиязының
доктаатканы болза:

1. Бадылаашкынар дооступ турда, соңгукчулар даңзызында кирген соңгуур эргелиг соңгукчуларның саны	1	6	9	6	6	2
2. Участок соңгулда комиссияларының алган соңгулда бюллетеньнериниң саны (девискээр соңгулда комиссияларынга хуусаа бетинде соңгаан соңгукчуларның бюллетеньнери чокка)	1	5	7	3	5	0
3. Хуусаа бетинде бадылаан соңгукчуларга берген бюллетеньнерниң саны	0	0	5	8	4	4
4. ооң иштинде: девискээр соңгулда комиссиязының бажыңыга хуусаа бетинде бадылаан соңгукчуларга берген соңгулда бюллетеньнерниң саны	0	0	0	3	3	7
4а. Ыракта черлерге бадылаан соңгукчуларга берген соңгулда бюллетеньнериниң саны	0	0	3	8	0	7
5. Артып калган бюллетеньнерниң саны	0	4	6	5	3	1
6. Бадылаашкын хүнүндө соңгулда участогунга келген соңгукчуларга берген бюллетеньнерниң саны	0	9	7	9	1	2
7. Бадылаан бажыңдан дашкаар черлерге бадылаан соңгукчуларга берген бюллетеньнерниң саны	0	0	7	4	0	0
8. Көжүп чоруур хааржактарга бадылаан соңгукчуларның саны (хевири билдинмес бюллетеньнерден аңгыда)	0	1	1	1	7	3
8а. Ооң иштинде: хуусаа бетинде бадылаан бюллетеньнерниң саны	0	0	3	8	0	7
9. Стационар хааржактарга бадылаан бюллетеньнерниң саны (хевири билдинмес бюллетеньнерден аңгыда)	0	9	9	8	7	0
10. Күштүг деп санаан бюллетеньнерниң саны	1	0	7	0	0	4
11. Күш чок деп санаан бюллетеньнерниң саны	0	0	4	0	3	9
12. ооң иштинде: «Тыва Республиканың Чазак Даргазының соңгулдаларының дугайында» ТР-ниң хоойлузунун 68 чүүлүнүн 13 пунктузунга үндезилээш, күш чок деп санаан бюллетеньнерниң саны	0	0	0	1	9	
13. Чаңгыс-даа көзенекте демдеглел кылбаан, күш чок деп санаан соңгулда бюллетеньнериниң саны	0	0	1	9	1	
14. Соңгулда бюллетенинге киирген, Тыва Республиканың Чазак Даргазының албан-дужаалынга кандидаттарның фамилиязы, ады болгаш адазының ады	15. Кордакчы бүрүзү дээш соңгукчуларның берген бадылаашкынар саны					
Вусатый Виктор Васильевич	0	0	8	4	8	
Даржа Вячеслав Кууларович	0	7	6	2	1	
Кара-оол Шолбан Валерьевич	2	4	2	3	5	
Кашин Александр Юрьевич	0	8	3	6	7	
Ондар Николай Алдын-оолович	0	3	1	7	2	
Ооржак Шериг-оол Дизижикович	5	9	4	4	9	
Пивоваров Станислав Николаевич	0	0	4	1	6	
16. Бүгү кандидаттарга удур бадылаан соңгукчулар саны	0	2	8	9	6	

Соңгулдаларга киришкен бүгү соңгукчуларның саны 111156, хуузу 65,52.

Хоойлузунун 70 чүүлүнүн 3 пунктузунга дүүштүр соңгулдаларга киришкен соңгукчуларның 53,54 хуу бадылаашкынарнын алган Ш.Д.Ооржак Тыва Республиканың Чазаның Даргазынга соңгуткан.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының даргазы **МОНГУШ Ш.Ч.**
Комиссия даргазының оралакчызы **ЯКУШКИНА Л.М.**
Комиссияның секретары **КАРА-САЛ Л.Ы.**

Комиссия кезижүннери: **Галактионов С.В., Дамдын С.И., Долзатма Д.К., Кольчиков Д.И., Ооржак К.Ч., Попков Д.А., Руденко В.А., Самбала М.Ш., Сат С.Ч., Семис-оол Ш.Т., Шагдыр-оол Н.Х.**
Бо протоколга 2002 чылдың март 26-да комиссия ат салган.

«Тыва Республиканың Чазак Даргазының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың

ДАРГАЗЫНЫҢ СОҢГУЛДАЛАРЫ

соңгулдаларының түңнелдериниң дугайында
комиссиязының ТҮҢНЕЛ ТАБЛИЦАЗЫ

протоколдарының саны — 18.

Девискээр соңгулда комиссиялары												
Кызыл кожуун	Мөңгүн- Тайга	Өвүр	Бии-Хем	Сүт-Хөл	Таңды	Тес-Хем	Тожу	Улуг- Хем	Чаа-Хөл	Чеди- Хөл	Эрзин	Итоги
12438	2891	4242	6850	4512	7588	4922	3399	10069	3636	4210	4707	169662
12088	2755	4170	6722	4499	7450	4455	3608	9481	3430	4176	4609	157350
548	472	611	57	328	140	311	150	208	110	67	683	5844
17	27	16	11	7	33	1	21	22	9	14	10	337
432	396	494	40	263	45	277	75	79	52	0	577	3807
4173	541	800	2420	993	2463	1259	1122	2258	834	1054	1240	46531
6878	1676	2653	3823	3016	4553	2732	2269	6582	2362	2881	2530	97912
506	93	122	433	169	327	154	88	455	133	188	166	7400
938	489	616	433	478	372	386	150	534	185	188	743	11173
432	396	494	40	263	45	277	75	79	52	0	577	3807
6980	1751	2763	3879	3035	4647	2811	2356	6711	2418	2944	2636	99870
7737	2180	3282	3234	3428	4842	3084	2409	7034	2523	3055	3330	107004
181	60	97	1078	85	177	113	97	211	80	77	49	4039
0	0	0	0	0	0	0	19	0	0	0	0	19
22	2	5	3	7	32	6	7	12	9	3	6	191
45	1	3	17	2	27	17	21	16	2	3	6	848
475	131	122	291	271	881	302	157	529	82	247	391	7621
1876	431	843	432	278	1381	987	701	4074	1457	1256	1213	24235
1015	3	9	109	3	142	24	78	71	6	84	17	8367
294	61	235	79	63	119	84	51	207	47	24	243	3172
3844	1530	2038	2215	2799	2156	1618	1327	2065	906	1387	1438	59449
25	2	15	25	5	26	13	15	5	3	13	4	416
163	21	17	66	7	110	39	59	67	20	41	18	2896

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының даргазы **МОНГУШ Ш.Ч.**
Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының секретары **КАРА-САЛ Л.Ы.**

Түңнел таблицаны 2002 чылдың март 26-да кылган.

ДИЛЭЭН ХАНДЫРГАН

(Тенчүзү. Эгези 1-ги
арында).

Авторнуң «Кичээнгейни—
парлалгаже» деп материалдың
чырыкче үнүп келгениниң төө-
гүзү боевик киноларның сюжеди
кара олчаан. Ында кортпак-
таашкын-даа, сүрүшкүн-даа бар.
Кижини бүрүзү парлалга арын-
нарынга бодунуң үзел-бодалын
хостуу-биле илередир эргени
хоойлуда көрүп каан. Ынчалза-
даа солун, сеткүүлдүң эргелерин
база ында тодазы-биле айыткан.
Бир эвес МИЧ-тиң удуртулгазы
кандыг-бир авторнуң материал-
дын салбас деп шийтпир үндүр-
ген чүве болза, ону албадар эрге
кымга-даа чок. А бо таварылганы
алгаш көөрге, мындыг. Солунуң
кол редакторунуң хүлээлгезин
күүседип турар К.К.Саттың мээң
адымга киирген бижинден алыр
чүве болза, солунга ук материал-
ды салып болбас деп шийтпирни
үндүрген турзажок, март 27-ниң
хүнүнде кезээкиниң 20 шак
үезинде улуг корреспондент

Б.Ондар К.К.Сатты сүрүп, оон
ажылынга шалтыктаан. Ол мын-
чаар бижип турар: «Б.Ондар кай-
наар кылаштаар болдур мен, ол
мээң соомдан чыда калбаан. Ка-
бинедимге келгеш, комитет
даргазы О.С.Шириндүү-биле ха-
рылзажыр дээримге, телефон
тудазын бербээн. Ол үеде теле-
фон кыңгырт дээн. Б.Ондар

телефонну тудуп алды (Очур
Сотнамовичиниң үнү танып
кагдым), телефон дамчыштыр
мени айтырарга: «Чок. Чана бер-
ген» дээш трубканы салып кагды.
Б.Ондар мени кайнаар-даа бар-
гыспайн, телефон долгаар арга
бербейн, ынчалдыр шап-
тыктаан».

Мындыг аажыралды хоойлу
массалыг информация чепсээн

бодунуң сорулгазынга күш-биле
ажыглааны, эжелеп алганы
кылдыр тайылбырлап болур.
Ындыг болганда, комитеттин
мурнундан анаа чогуур үнелди
бээр бис. Буруулук кижилерге
хамаарыштыр хемчеглерни
хоойлу-дүрүм камгалал орган-
нарже киирер бис. С.С.Мон-
гуштуң бодунуң материалынга
«Бодум материалым дээш
бодум харыылаар мен» деп
саазынны кожуп каанын
барымдаалап көөр чүве болза,
ук болушкун анаа-ла-бир
бедүүн таварылга эвес кылдыр
көстүп келир-дир. Моон алгаш
көөрге-ле, «Шын» солунда амгы
үеде тургустунуп келген бо
байдал күш-ажылдың корум-
чуруму редакцияда кошкак
тургустунган дээрзин херечилеп
турар-дыр.

Очур ШИРИНДҮҮ,
Тыва Республиканың Пар-
лалга болгаш информация
талазы-биле күрүне комите-
диниң даргазы.

ТР-ниң Прокуратуразында

Тыва Республиканың про-
куратуразының чоокта чаа эрт-
кен коллегия хуралынга өскүс
болгаш азырадыкчызын чидир-
ген уругларны азыралга бээр, а
ол ышкаш оларның магадылал-
дарын хандыра дугайында
айтырыгны ТР-ниң Ниити бол-
гаш профессионал өөредилге,
ТР-ниң Күш-ажыл болгаш социал
хөгжүлдө яамылары, оларның
адырлары, тус черниң бот-баш-
карылга органнары канчаар
күүседип турарын чугаалажыр
ужурлуг турган. Ынчалза-даа
үстүнде айыткан яамыларның,
ведомстволарның удуртук-
чулары ук хуралга келбээн.

Уруглар — келир үеви.
Уруглар айтырыгын шийтпирлээ-
ринге сонургалдыг ведомство-
лар, удуртукчулар чүге келбээ-
нил? Ол дугайын ТР-ниң проку-
ратору Тыва Республиканың Чазак
Даргазынга дыңнаткан.

ТР-ниң прокуратуразының
коллегия хуралынга сайгарлыкчы
ажыл-чорудулгага чөпшээрел
бээр дугайында хоойлужудулга-

ны сагып турарының дугайында
айтырыгны чугаалашкан.

Ол ышкаш Уставтар хүлээп
алырын РФ-тиң субъектилерни-
ниң күрүне эрге-чагырга орган-
нарының бүрүн эргелеринге
хамаарыштырган. Төлээлек-
чилерниң кожуннар, Ак-Дову-
рак, Кызыл хоорайлар хуралдары
муниципалитет тургузулгалары-
ның 17 Уставын хүлээп алган.
Кызыл хоорайның Уставын 2000
чылдың октябрь 12-де хүлээп
алган, ынчалза-даа хоорайның
федералдыг район суду хүлээп
алыр чурумну хажытканы дээш
күш чок болдурган. Амгы үеде
найысылалдың Уставының ийи
төлөвилелин ажалдап кылза-даа,
оларның Төлээлекчилер хуралы-
ның сессиязынга чугаалажыр
көөр арга чок бооп турар, ба-
дылаар сан четпес бооп турар.

2002 чылда үстүү албан-ду-
жаалдарга ажылдакчылар деп-
шидериниң прокуратура кур-
лавырын коллегияга бадылаан.

Василь КРИВДИК

«Тыва Республиканың бюджет классификациязының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер болгаш немелделер кириер дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЗУ

Дээди Хурал 2002 чылдың январь 30-де хүлээп алган

1 чүүл. «Тыва Республиканың бюджет классификациязының дугайында» Тыва Республиканың 2002 чылдың февраль 9-та № 413 Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни болгаш немелделерни кириер:

1. Бо Хоойлузун 8-ки чүүлүн:

«Тыва Республиканың республика бюджетиниң болгаш муниципалитет

тургузуларының чарыгдалдарының структуразы (капсырылга 10)» деп сөстөр-биле немээр.

2. «Тыва Республиканың бюджеттериниң орулгаларының классификациязы» деп 2-ги капсырылганы дараазында эдилге-биле бижиир:

«Тыва Республиканың бюджетиниң классификациязының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга капсырылга 2»

Тыва Республиканың бюджеттериниң орулгаларының классификациязы

Коду	Орулгаларының бөлүктөрүнүн, иштиги бөлүктөрүнүн, чүүлдериниң база иштиги чүүлдериниң ады	1020112	кириштир, оларның немелде өртектүзүңгө үндүрүт	1030202	Юридиктиг эргелиг албан черин тургуспайн, сайгарлыкчы ажил-чорудулганы боттандырып турар хуу кижилерге онааган орулгага чаңгыс аай үндүрүт
1000000	Үндүрүт орулгалары		Ооң иштинде даштыкы продукцияны бүдүрүп, кылып турар үеде эккелген улустун төлеп кааны материалдыг курлавырларның немелде өртектүзүңгө үндүрүгнү дедир эгиткени	1040000	Эт-хөреңгиге үндүрүт
1010000	Орулгага (арыг орулгага) үндүрүглер, капиталдың өзүлдези		Россия Федерациязының девискээринге бүдүрүп кылган акцизке хамаарышпас барааннар (продукция) база минералдыг-чиг эттин чамдык хевирлериниң талазы-биле акцизтер	1040100	Хуу кижилерниң эт-хөреңгизинге үндүрүт
1010100	Организацияларның орулгазынга (арыг орулгазынга) үндүрүт	1020200	Россия Федерациязының девискээринге бүдүрүп кылган акцизке хамаарышпас барааннар (продукция) база минералдыг-чиг эттин чамдык хевирлериниң талазы-биле акцизтер	1040200	Бүдүрүлгелерниң эт-хөреңгизинге үндүрүт
1010102	Тыва Республиканың республика бюджетинге кири санаар, организацияларның орулгаларына үндүрүт		Этил спирти – аыш-чемниң чиг эдинден кылган чиг чем, аыш-чем аймаандан кылган этил спирти база ижер спирт	1040201	Бүдүрүлгелерниң эт-хөреңгизинден Тыва Республиканың республика бюджетинче шилчидер үндүрүт
1010105	Россияның организацияларындан Россияның организацияларының дивидент кылдыр алганы орулгаларындан үндүрүт	1020201	Этил спирти – аыш-чем аймаандан өске чиг эттин бүгү-ле хевирлеринден чиг чүүл, аыш-чем аймаандан өске чиг эттин бүгү-ле хевирлеринден кылган этил спирти	1040202	Бүдүрүлгелерниң эт-хөреңгизинден тус чер бюджетинче шилчидер үндүрүт
1010107	Россияның организацияларындан база Россияның даштыкы организацияларындан дивидент кылдыр алганы орулгаларындан үндүрүт	1020202	Этил спирти – аыш-чем аймаандан өске чиг эттин бүгү-ле хевирлеринден чиг чүүл, аыш-чем аймаандан өске чиг эттин бүгү-ле хевирлеринден кылган этил спирти	1040300	Салгалга азы белекке чурум-биле шилчезэн эт-хөреңгиге үндүрүт
1010108	Күрүнениң болгаш муниципалитеттин өртектүзүңгө саазыннарының талазы-биле хуулар кылдыр алган орулгаларга үндүрүт	1020203	Спирт составтыг холуксаалар	1040400	Өртектүзүңгө саазыннар-биле операцияга үндүрүт
1010110	Организацияларның тус чер бюджеттеринче шилчидип турары орулгаларына үндүрүт	1020204	Водка, ликер-водка кылыгылары	1050000	Бойдус курлавырларын ажыглааны дээш төлевирлер
1010200	Хуу кижилерниң орулгаларына үндүрүт	1020206	Өске-даа алкоголь суксун аймаа	1050100	Чер иштин ажыглааны дээш төлевирлер
1010201	Организацияларның ажылынга дивидент кылдыр үлүг-хуузун киригенинден хуу кижилерниң орулгаларына үндүрүт	1020207	Пиво	1050110	Дилээшкин болгаш шинчилел ажылдарын чорутканы дээш төлевир
1010202	Дивидентилер, лотереяларга ойнап алганы, реклама кылып сорулга-биле ойнап алганы база шаңналдар кылдыр ап турары, эки тура камгаладылганының керээзи-биле страхование төлевириниң ылгалындан, чээли (заем) талазы-биле болгаш банкыларда салган акшаларының талазы-биле хуулуг орулгаларындан, Россия Федерациязының үндүрүт резидентилери болбайн турар хуу кижилерден ап турары орулгалардан аңгыда, хуу кижилерниң орулгаларына үндүрүт	1020208	Таакпы аймаа	1050120	Ажыктыг казымалдарны казып алыры дээш төлевирлер
1010203	Россия Федерациязының үндүрүт резидентилери болбайн турар хуу кижилерниң орулгаларына үндүрүт	1020209	Нарын кылыгылар	1050121	Нийти нептереңгей ажыктыг байлактарны казып тышканы дээш төлевир
1010204	Хуу кижилерниң лотереялардан ойнап ап турары, реклама кылып сорулга-биле ойнап ап база шаңнадып-даа турары, эки тура камгаладылганының керээзлериниң талазы-биле страхование төлевириниң ылгалын, чээли (заем) талазы-биле ап турары материалдыг олча-ажык база банкыларда шыгжаткан акшаларының талазы-биле орулгаларының хуулары кылдыр хуу улустун ап турары орулгаларга үндүрүт	1020240	Өске-даа барааннар (чиг эт)	1050124	Чер иштиниң сугларын казып ажыглааны дээш төлевирлер
1010400	Ажык-кончаа бизнестинге үндүрүт	1020400	Чөпшээрел бээринден база бүрүткээнинден кирер акшалар	1050126	Ажыктыг өске-даа казымал байлактарны казып тышканы дээш төлевир
1010402	Тыва Республиканың каттыштырган бюджетинче шилчидип турары, ажык-кончаа бизнестинге үндүрүт	1020410	Этил спиртин, спирт холуксаалыг база алкоголь продукциязын бүдүреринге болгаш садып-саарарына чөпшээрелди бижири бээри болгаш ол чүүлдерни кылып эрге	1050130	Ажыктыг казымалдарны казып ажыглаары-биле холбашпаан сорулгалар-биле чер иштин ажыглааны дээш төлевирлер
1020000	Барааннарда болгаш ачы-дуза чедиргенинге, чөпшээрел бижири бээрде база бүрүткөдирде кириер акшаларга үндүрүт	1020412	Этил спиртин, спирт холуксаалыг болгаш арага аймаа продукцияны бүдүрери база садып-саарары-биле чөпшээрелди база эргени бергени дээш чыып кириер акша орулгалар	1050300	Ажыктыг казымалдарны казып ажыглаанынга үндүрүт
1020100	Немелде өртектүзүңгө үндүрүт	1020413	Этил спиртин, спирт холукмактыг болгаш арага продукциязын бүдүрүп кылыры база садып-саарары-биле чөпшээрелди болгаш эргени бергени дээш, тус чер бюджеттеринче шилчидер акша орулгалар	1050302	Ажыктыг казымалдарны казып ажыглаанынга (углеводородтун чиг эди хевирлиг база нийти нептереңгей ажыктыг казымалдардан өске) үндүрүт
1020101	Аыш-чем барааннарынга (акцизтерге хамааржырындан аңгыда) база Россия Федерациязының девискээринде уругларга бүдүрүп кылып турар барааннарда немелде өртектүзүңгө үндүрүт	1020430	Чөпшээрел бээринден база бүрүткээринден кирер өске-даа акша орулгалар	1050303	Нийти нептереңгей ажыктыг казымалдарны казып ажыглаанынга үндүрүт
1020111	Ооң иштинде экспорт продукциязын бүдүрүп кылып турар үеде ажыглааны, материалдыг курлавырларны эккел бергенерге төлээни немелде өртектүзүңгө үндүрүгнү эгиткени	1020432	Тыва Республиканың республика бюджетинче шилчидер, чөпшээрел бижириде база бүрүткээрге чыыр өске-даа акшалар	1050400	Арга-ыяш фондузун ажыглааны дээш төлевирлер
1020102	Россия Федерациязының девискээринде бүдүрүп кылып турар өске-даа барааннарда (ажылдарга, ачы-дузаларга), акцизтерге хамаарышпас аыш-чем барааннарын	1020433	Тус чер бюджетинче шилчидер, чөпшээрел бээрде база бүрүткээрге чыыр өске-даа акшалар	1050401	Арга-ыяш үндүрүт
		1020600	Даштыкы акшаларны база даштыкы акшаларда илереттинген төлевир документилерин садып алырынга үндүрүт	1050402	Арга-ыяш фондузун ажыглааны дээш аренда төлевири
		1020700	Садып-саарылгандан үндүрүт	1050500	Суг объектилерин ажыглааны дээш төлевир
		1024000	Барааннарда болгаш ачы-дузаларга өске-даа үндүрүглер болгаш чыып кириер акшалар	1050600	Хоралыг бүдүмелдерни норма езугаар база нормадан ажыр төп чашканнааны, өскээр чайганы, бокту таарыштыр бөлүп төккени дээш төлевир
		1030000	Каттышкан орулгага үндүрүт	1050700	Чер үндүрүт
		1030100	Биче сайгарлыкчы чоруктун субъектилеринге үндүрүт онаарының, учеттүг болгаш отчеттүг болурунун бөдүүнчүткен системазын ажыглаары-биле холбашкан тыртар чаңгыс аай үндүрүт	1050701	Көдээ ажыл-агый ужуру-дузалыг черлер дээш чер үндүрүт
		1030102	Тыва Республиканың каттыштырган бюджетинче шилчидер, юридиктиг эргелиг албан черлеринге чаңгыс аай үндүрүт	1050702	Хоорайларның болгаш суурларның черлери дээш чер үндүрүт
		1030104	Юридиктиг эргелиг албан черлери тургуспайн, сайгарлыкчы ажил-чорудулганы боттандырып турар хуу кижилерден тырткаш, Тыва Республиканың каттыштырган бюджетинче шилчидери чаңгыс аай үндүрүт	1050703	Көдээ ажыл-агыйга ажыктыгтынмайн турар өске-даа черлер дээш чер үндүрүт
		1030200	Ажыл-чорудулганың тодаргай хевирлеринге онааган орулгага чаңгыс аай үндүрүт	1050800	Дириг амытаннар объектилерин болгаш сугтун биологтук курлавырларын ажыглаан эрге дээш төлевир
				1050900	Минерал-чиг эт баазыын катап тургузарына тыртар акшалар
				1050902	Минерал-чиг эт баазыын катап тургузары-биле Тыва Республиканың республика бюджетинче шилчидер акшалар
				1054000	Бойдусту ажыглааны дээш өске-даа төлевирлер
				1400000	Өске-даа үндүрүглер, каайлылар болгаш кирер акша орулгалар
				1400100	Күрүне каайлызы
				1400102	Нийти юридикцияның судтарына кирип турары негелде болгаш өске-даа билдиришкелден база хомудалдардан күрүне каайлызы
				1400103	Нотариатка ажил-херээн кылдырганы

дээш, хамааты байдалдың актыларын күрүнөдөн бүрүткөгөнү база юридика талазы-биле ужур-уткалыг өске-даа хөдөлишкннер дээш, Россия Федерациязының хамаатызы болур дээни-биле азы Россия Федерациязының хамаатызы болурундан үнүп чоруур дээни-биле холбашкан документилерни чугаалажып көргөни болгаш тывысканы дээш күрүне каайлызы	2010240	Күрүне болгаш муниципалитет өнчүзүндө турар эт-хөрөңгини арендага дужааганындан өске-даа орулгалар	2050100	трансферттерниң акша орулгалары Резидентилерден	
1400400	Тыва Республиканың үндүрүглери	2010300	Банкыларга болгаш чээли организацияларына бюджеттиң түр када хостуг арткан акша-хөрөңгилерин таарыштыр шыгжаанындан алган хуулар	2050200	Резидент эвес улустан
1400401	Юридиктиг эргелиг албан черлиг өөредилге албан черлериниң негелде-хөрегелдеринге чыыр акша	2010400	Чурттуң иштинде бюджет кредиттерин (бюджеттиң чээлилерин) бээринден алган хуулар	2060000	Администрация талазы-биле төлевирлер болгаш чыып кириер акшалар
1400500	Тус черниң үндүрүглери болгаш чыыр акшалары	2010500	Көдээ ажыл-агыйга ажыглаар черлерни хавырганы-биле холбашкан, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң каражаларын эгидери Күрүнениң ачызындан азы күрүнениң чарыгдалдарының компенсациязындан ойталаанындан орулгалар	2060100	Орук шимчээшкнниң айыыл чок чорук инспекциязының тыртары акшалары (торгаалдардан эскези)
1400501	Курорт дээш чыыр акшалар	2010600	Өске-даа орулгалар	2064000	Тодаргай айыткан хүлээлгелерни күүсеткени дээш күрүне организацияларының тыртары өске-даа төлевирлер
1400502	Милицияның ажылдаарына, девискээрлерниң чаагайжыдылганына, өөредилгениң хөрегелдеринге база өске-даа сорулгаларга хамаатылардан болгаш бүдүрүлгелерден база организациялардан тускай сорулгалыг чыыр акшалар	2010800	Күрүне болгаш муниципалитет организацияларындан төлевирлер	2070000	Торгаал хемчеглер, каражаларны эгидери Стандарттарны болгаш техниктиг негелделерни хажыдып тургаш белеткээн продукцияны бүдүрүп үндүргөни база сайгарганы дээш акша түңүнүң киргени
1400503	Реклама-чарлалга үндүрүт	2010803	Күрүнениң төлевирлер муниципалитеттиң каттышкан бүдүрүлгелериниң үндүрүгнү төлээниң база ыяп-ла төлээниңден арткан орулгаларының кезээн шилчиткени	2070100	Өртекттерни ажыглаарының чурумун хажытканы дээш алган хемчеглер
1400504	Чуртталга фондузун база социал-культура адырларының объектилерин ажаап-тежээринге үндүрүт	2010840	Өске орулгалар	2070200	Орук шимчээшкнниң чурумнарын үрэни дээш торгаалдарны кириштир административтиг торгаалдар база өске-даа хемчеглер
1400505	Спирт аймаан база пивону садар эрге дээш чөпшээрелден кирер акшалар	2011000	Квартираларны садып-саарганындан орулгалар	2070300	Россия Федерациязының Үндүрүглер болгаш чыып кириер акшалар талазы-биле органнының торгаалдары (үндүрүг талазы-биле хоойлужудулганы үрэни дээш үндүрүглерниң чамдык хевирлериниң талазы-биле тыртып турар торгаалдардан аңгыда)
1400540	Тус черниң өске-даа үндүрүг төлевирлери болгаш чыып кириер акшалары	2012000	Дериг-херекселдерни, транспорт аймаан база материал талазы-биле өртект-үнелиг өске-даа чүүлдерни садып-саарганындан орулгалар	2070303	Бюджеттиң акша-хөрөңгилерин тускай сорулгалы-биле ажыглавааны дээш онааган хемчеглер
2000000	Үндүрүгте хамаарышпас орулгалар	2012040	Өске-даа орулгалар	2070340	Администрация шугуму-биле өске-даа торгаалдар болгаш онааган хемчеглер
2010000	Күрүне болгаш муниципалитет өнчүзүндө турар эт-хөрөңгиден азы күрүне болгаш муниципалитет организацияларының ажыл-чорудулганындан орулгалар	2013000	Тудуп хавыргаш, күрүне өнчүзү кылдыр шилчиткен өске-даа эт-хөрөңгини сайгарганындан орулгалар	2070400	Кем-херектер үүлгеткен болгаш материал талазы-биле өртектиг чүүлдерни дудагдаткан буруулуг кижилерден тыртар түңнер
2010100	Күрүнеге хамааржыр акциялар талазы-биле дивидентилер	2015000	Чер иштиниң байлаан ажыглап турда төлевирлер	2070440	Кириер өске-даа акша орулгалар
2010200	Күрүне болгаш муниципалитет өнчүзүндө турар эт-хөрөңгилерни арендага дужааганындан орулгалар	2015001	Чөпшээрелде баш удур дугуржуп каан тодаргай болуушкуннар эгелээнде, чер иштиниң байлаан ажыглааны дээш чаңгыс удаа төлевирлер	2090000	Үндүрүг эвес өске-даа орулгалар
2010201	Көдээ ажыл-агый ужур-дузалыг черлер дээш аренда төлевири	2015040	Чер иштиниң байлаан ажыглап турар үеде өске-даа төлевирлер	2090200	Өске-даа орулгалар
2010202	Хоорайларның болгаш суурларның черлери дээш аренда төлевири	2020000	Арга-ыяш фондузун ажыглаанындан орулгалар	3000000	Халаска шилчиткилээн акшалар
2010203	Көдээ ажыл-агыйга хамаарышпас өске-даа черлер дээш аренда төлевири	2030000	Күрүне болгаш муниципалитет өнчүзүндө турар эт-хөрөңгиден азы күрүне болгаш муниципалитет организацияларының ажыл-чорудулганындан кирер өске-даа акша орулгалар	3010000	Резидент болбайн турарлардан
2010205	Эртем организацияларына быжыглаан эт-хөрөңгини арендага дужааганындан орулгалар	2040000	Черни болгаш материалдыг эвес активтерни сатканындан орулгалар	3020000	Өске деңнелдерниң бюджеттеринден
2010206	Өөредилге албан черлеринге быжыглаан эт-хөрөңгини арендага дужааганындан орулгалар	2040100	Күрүне өнчүзүндө турар чер участоктарын садарындан болгаш чер участоктарын арендага бээр эргеден орулгалар	3020100	Дотациялар
2010207	Кадык камгалалының албан черлеринге быжыглаан эт-хөрөңгини арендага дужааганындан орулгалар	2040200	Күрүне өнчүзүндө болуп турар болгаш хуужуткан бүдүрүлгелер туруп турары чер участоктарын садарындан база ол чер участоктарын арендага бээр эргеден кирер орулгалар	3020200	Субвенциялар
2010208	Күрүне музейлеринге, культураның болгаш уран чүүлдүң күрүне албан черлеринге быжыглаан эт-хөрөңгини арендага дужааганындан орулгалар	2040300	Материалдыг эвес активтерни сатканындан орулгалар	3020300	Удур-дедир санаашкындан, ооң иштинде күрүне эрге-чагырга органнының хүлээп алгылааны шийтпирлерниң түңнелинде тыттып келген немелде чарыгдалдарның компенсация-биле алган акша-хөрөңгилери
2010209	Архив албан черлеринге быжыглаан эт-хөрөңгини арендага дужааганындан орулгалар	2050000	Күрүнени эвес дестерден кирер капитал	3020400	Бюджет-биле хандырылганың деңнелдерин деңнештирери-биле дотациялар

3. "Тыва Республиканың бюджеттериниң чарыгдалдарының функционалдыг классификациязы" деп 3-кү капсырылгада:

1) «1800 Социал политика» деп кезээнде «1801 Социал хандырылганың болгаш албанының албан черлери» деп иштики кезекти дараазында эдилге-биле бижир:

«1801 Социал хандырылганың болгаш ажылга хаара тударының албаны»;

2) «1900 Күрүне хүлээлгезин хандыраары» деп кезекти дараазында эдилге-биле бижир:

«1900 Күрүнениң болгаш муниципалитеттиң өрезин хандыраары»

1901 Күрүнениң болгаш муниципалитеттиң иштики өрезин хандыраары»;

3) «Өске деңнелдерниң бюджеттеринге саң-хөө дузазы» деп кезекти дараазында эдилге-биле бижир:

«2100 Өске деңнелдерниң бюджеттеринге саң-хөө дузазы»

2101 Өске деңнелдерниң бюджеттеринге саң-хөө дузазы

2102 Девискээр хөгжүлдезиниң фондузу

2103 Девискээр хөгжүлдезиниң талазы-биле хемчеглер»;

4) «2100 Өске деңнелдерниң бюджеттеринге саң-хөө дузазы» деп кезекти «2103 Девискээр хөгжүлдезиниң талазы-биле хемчеглер» деп иштики кезектиң соонда дараазында уткалыг:

«2600 Орук ажыл-агыйы»

2601 Орук ажыл-агыйы» деп кезек болгаш иштики кезекти немээр.

5) «1800 Социал политика» деп кезектиң «1803 Аныктар политиказы» деп иштики кезээн ап кааптар.

4. "Тыва Республиканың бюджеттериниң функционалдыг классификациязының тускай сорулгалыг чүүлдериниң даңзызы" деп 4-кү капсырылганында:

1) «349 Кыдыкы Соңгу чүктүң районнарынче база оларга деңнээн черлерже продукцияларны (барааннарны) хуусаа бетинде сөөртүп чедирерин күрүнөдөн саң-хөө талазы-биле деткириниң девискээр фондузун тургузары» деп тускай чүүлүнүң соонда капсырылганы дараазында уткалыг тускай чүүлдер-биле немээр:

«350 "Политиктиг репрессияларның качыгданнарын агартыр дугайында" Федералдыг хоойлу-биле доктаадып айыткан чийгелдерни боттандыраарына Тыва Республиканың республика база муниципалитет тургузугларының бюджетиниң талазы-биле чарыгдалдары»;

351 "Совет Эвилелиниң Маадырларының, Россия Федерациязының Маадырларының болгаш алдар орденниң бүрүн долу эдилекчилериниң эрге-байдалының дугайында" база "Социалистиг Күш-ажылдың Маадырларына болгаш Күш-ажылчы Алдар орденниң бүрүн долу эдилекчилеринге социал магадылалдарны бээриниң дугайында" федералдыг хоойлулар-биле доктаадып айыткан чийгелдерни боттандыраарына Тыва Республиканың республика бюджетинге база муниципалитет тургузугларының бюджеттеринге чарыгдалдары»;

352 Социал чарыгдалдарны деңге кады акшаландыраарының фондузу»;

353 Чернобыльдың болгаш радиациялыг өске-даа хайхалаптарның чедирген каража-когаралының уржуун инвалидтерге эгидип бээр»;

458 Тыва Республиканың чурттакчы чонун ажылга кириеринге дуза чедирер хемчеглер»;

2) «475 Геология-шинчилел ажылдарын акшаландыраары» деп тускай чүүлдүң соонга дараазында уткалыг:

«476 Күрүнениң инвестиция программаларын боттандыраары-биле федералдыг бюджеттиң акша-хөрөңгилери»;

479 Орук ажыл-агыйын күрүнөдөн деткири»;

480 Тыва Республиканың бюджеттерин саң-хөө талазы-биле деткириниң федералдыг фондузу»;

488 Девискээрлерниң саң-хөөлерин хөгжүдериниң фондузу» деп тускай чүүлдер-биле немээр.

3) «484 Продукцияларны (барааннарны) Кыдыкы Соңгу чүктүң районнарынче база оларга деңнээн черлерже хуусаа бетинде сөөртүп чедирерин күрүнөдөн саң-хөө талазы-биле деткири» деп тускай чүүлдү дараазында эдилге-биле бижир:

«484 Россия Федерациязында инвалидтерниң социал камгалалының дугайында" Федералдыг хоойлу-биле доктаадып айыткан чийгелдерни боттандыраарына Тыва Республиканың республика бюджетиниң база муниципалитет тургузугларының бюджеттериниң талазы-биле чарыгдалдар»;

4) «514 Бюджет чээлиери» деп тускай чүүлдү дараазында эдилге-биле бижир:

«514 Бюджет кредиттери (бюджет чээлиери)»;

5) «531 Тыва Республиканың хөгжүлдө бюджетиниң чарыгдалдары» деп тускай чүүлдүң соонга дараазында уткалыг:

«631 "Россияның культуразы" (2002-2005 чылдар) деп Федералдыг тускай программа»;

635 "улуг назылыг салгал" (2002-2004 чылдар) деп Федералдыг тускай сорулгалыг программа»;

636 "Инвалидтерни социал талазы-биле деткири" (2000-2005 чылдар) деп Федералдыг тускай сорулгалыг программа»;

638 "Соңгу чүктүң эвээш санның үндезин чоннарының экономиктиг болгаш социал хөгжүлдөзи" (2002-2011 чылдар) деп Федералдыг тускай программа»;

640 "Россияның уруглары" (2001-2005 чылдар) деп Федералдыг тускай сорулгалыг программа»;

(Уланчызы 6-гы артында).

(Төңүзү. Эгези 4-кү, 5-ки аралында).

641 "Россияның аныктары" (2001-2005 чылдар) деп Федералдыг тускай сорулгалыг программа;

642 "Өөредилгени хөгжүдеринин Федералдыг программазы" (2001-2005 чылдар) деп Федералдыг тускай сорулгалыг программа;

643 "Орус дыл" (2002-2005 чылдар) деп Федералдыг тускай программа;

649 "Социал шынарлыг аарыгларны болдурбазы болгаш ооң-биле демисел" (2002-2006 чылдар) деп Федералдыг тускай сорулгалыг программа;

650 "Россия Федерациясында артериалдыг гипертонияны (хан базышкынын) баш удур болдурбазы болгаш ону эмнээри" (2002-2008 чылдар) деп Федералдыг тускай программа;

651 "Наркотиктерни шын эвес ажыглаарына база оларның дүрүм-хоойлуга дүүшпес саарылгазына удур дээштиг комплекслиг хемчеглер" (2002-2004 чылдар) деп Федералдыг тускай программа деп тускай чүүлдер-биле немээр.

6) "344 Чер үндүрүүнүң акша-хөрөңгилеринин күсели-биле боттандырып турары чер тургузуун болгаш чер ажыглалын экижидер талазы-биле хемчеглер" деп тускай чүүлдү дараазында:

"344 Чер тургузуун база черни ажыглаарын экижидер талазы-биле хемчеглер" деп эдилге-биле бижир;

7) 516 "Өске иштиги кезектерге хамаарыштырбаан" өске-даа чарыгдалдар" деп тускай чүүлдү ап кааптар.

5) "Тыва Республиканың бюджеттеринин чарыгдалдарының функция талазы-биле чарыгдалдарының хевирлеринин даңзызы" деп 5-ки капсырылгада:

1) чарыгдалдарның "051 Даштыкыга делгелге-ярмаркаларны эрттирери" деп хевиринин соонга дараазында уткалыг:

"062 Хуужудулганы чорударының база хуужудулганың объектилерин садарын белеткээр талазы-биле ажыл-чорудулганы акшаландыраары" деп чарыгдалдарның хевир-биле немээр;

2) "210 Республика бюджетинден мал продукциязынга субсидиялар" деп чарыгдалдарның хевиринин соонга дараазында уткалыг:

"211 Көдээ ажыл-агыйга сезоннуг ажылдарны акшаландыраары" деп чарыгдалдарның хевир-биле немээр;

3) "285 Социал-культура адырының объектилерин ажаап-тежээри" деп чарыгдалдарның хевиринин соонга дараазында уткалыг:

"286 Туризмни акшаландыраарына угланган акша-хөрөңгилер" деп чарыгдалдарның хевир-биле немээр;

4) "290 Тускай сорулгалыг дотациялар болгаш субсидиялар" деп чарыгдалдарның хевиринин соонга дараазында уткалыг чарыгдалдарның хевир-биле немээр;

"292 Кожууннарның (хоорайларның) солуннарын парлап үндүрери база тарадыры-биле холбашкан чарыгдалдарны төлээри" деп хевир-биле немээр;

5) Чарыгдалдарның "337 "Инвалидтерниң социал камгалалының дугайында" Федералдыг хоойлуну боттандыраары-биле муниципалитет тургузууларының бюджеттеринге субсидиялар" деп чарыгдалдарның хевиринин соонга, чарыгдалдарның дараазында уткалыг:

"339 Компенсациялар фондузун тургузарының хемчээлиниң база чурумунуң өскерилгени-биле холбаштыр каражаларны эгидери-биле республика бюджетинге дотациялар" деп хевиринин немээр.

6) Чарыгдалдарның "340 күрүне курлавырын тудуп турары болгаш немээри" деп хевиринин соонга чарыгдалдарның дараазында уткалыг:

"345 Хоочуннарга болгаш инвалидтерге чуртталга-коммунал ажыл-агыйының ачы-дузаларын төлээринге чарыгдалдар" деп хевиринин немээр.

"346 Хоочуннарга одаар чүүлдү саткаш, эккеп бээринге чарыгдалдар;

347 Транспорт аймаан ажыглаарына болгаш техниктиг хайгааралыга чарыгдалдарның инвалидтерге компенсациязы;

348 Инвалидтерни болгаш хоочуннарны эм-таң-биле хандыраарына чарыгдалдар;

349 "Совет Эвилелиниң Маадырларының, Россия Федерациязының Маадырларының база Алдар орденниң бүрүн эдилекчилеринин эрге-байдалының дугайында" база "Социалисттик Күш-ажылдың Маадырларына болгаш Күш-ажылчы алдар орденниң бүрүн эдилекчилеринге социал магадылалдарны бээринин дугайында" федералдыг хоойлуларны боттандыраары-биле Тыва Республиканың республика бюджетинге субвенциялар";

7) Чарыгдалдарның "509 Бойдус камгалалының хемчеглеринге чарыгдалдар" деп хевиринин соонга чарыгдалдарның дараазында уткалыг:

"532 Орук ажыл-агыйын акшаландыраарына республика бюджетинге субвенциялар болгаш субсидиялар" деп хевирлери-биле немээр;

557 "Политиктиг репрессияларның качыгданнарын агартыр дугайында" Федералдыг хоойлу-биле боттандыраары-биле республика бюджетинге субвенциялар" деп хевирлер-биле немээр.

8) Чарыгдалдарның "333 Хоочуннарның ыңай-бээр аргыжылгазын төлээринге чарыгдалдар" деп хевиринин дараазында эдилге-биле бижир:

"333 Хоочуннарның болгаш инвалидтерниң ыңай-бээр аргыжарын төлээринге чарыгдалдар" деп хевир-биле немээр.

9) Чарыгдалдарның "334 Хоочуннарга болгаш инвалидтерге телефон салып бээринин база ону ажыглаарының хөлөзүнүн төлээринге чарыгдалдар" деп хевиринин дараазында эдилге-биле бижир:

"334 Хоочуннарга болгаш инвалидтерге телефон салып бээринге база ону ажыглаарына чарыгдалдар";

10) Чарыгдалдарның "360 Тус черниң бот-башкарылга органнырны эргезинге дамчыдып берген социал адырның база чуртталга фондузунун объектилерин ажаап-тежээринге чарыгдалдарны акшаландыраары" деп хевиринин дараазында эдилге-биле бижир:

"360 Тус черниң бот-башкарылга органнырны эргезинге дамчыдып бергени чуртталга-коммунал ажыл-агыйының болгаш социал адырның объектилерин ажаап-тежээринге чарыгдалдарны эгидеринге дотациялар";

11) Чарыгдалдарның хевирлерин дараазында эдилге-биле бижир:

"075 Чагыргазында турар структураларны ажаап-тежээри";

"213 Черлерниң болгаш чер тургузуунун күрүне кадастрын, мониторингизин чорудары";

12) Чарыгдалдарның "364 Бюджет-биле хандырылганың деңгелин деңгээринге дотациялар" деп хевиринин киирер;

13) Чарыгдалдарның "364 Бюджет-биле хандырылганың деңгелин деңгээринге дотациялар" деп хевиринин соонга чарыгдалдарны дараазында уткалыг:

"365 Чонга чуртталга бажың хөлөзүнүн болгаш коммунал ачы-дузанын төлээри-биле субсидия бээр талазы-биле чарыгдалдарны эгидип төлээринге дотациялар;

366 Тыва Республиканың бюджетинин орулгалыг баазызын чогулчуларынга дотациялар;

367 Федералдыг хоойлуларны боттандыраарына муниципалитет тургузууларының бюджеттеринге субвенциялар болгаш субсидиялар" деп хевирлери-биле немээр.

14) Чарыгдалдарның "440 Россия Федерациязының субъектилеринде электри болгаш чылыг-биле хандыраары организациаларның чедирип турары ачы-дузаларга дотациялары" деп хевиринин дараазында эдилге-биле бижир:

"440 Электри болгаш чылыг-биле хандыраары организациаларның чурттакчы чонга чедирип турары ачы-дузаларына субсидиялар";

15) Чарыгдалдарның "441 Чурттакчы чонну газ-биле хандырып турар организациаларны берип турары ачы-дузанынга дотациялар" деп хевиринин дараазында эдилге-биле бижир:

"441 Чурттакчы чонну газ-биле хандырып турар организациаларның ачы-дузанынга субсидиялар";

16) Чарыгдалдарның "446 Тыва Республиканың республика бюджетинден трансферттер" деп хевиринин дараазында эдилге-биле бижир:

"445 Муниципалитет тургузууларының бюджет талазы-биле деңгелин деңгээринге дотациялар";

17) Чарыгдалдарның "459 Өске-даа дотациялар" деп хевиринин соонга чарыгдалдарның дараазында уткалыг:

"467 Шериг албанныгларга, милицияның, иштиги херектер органнырны, үндүрүг полициязының ажылдакчыларына, каайлы органнырны албандужаалдыг кижилеринге чуртталга-коммунал ачы-дузаларын база харылзаа ачы-дузаларын төлээр талазы-биле чигелделерин эгидип төлээринге республика бюджетинге субсидиялар" деп хевир-биле немээр.

18) Федералдыг тускай сорулгалыг программаларның иштинге чарыгдалдарның дараазында уткалыг хевирлери-биле:

"714 Россияның полиграфиязын болгаш ном үндүрүлгезин (2002-2005 чылдарда) деткири;

726 Инвалид уруглар

728 Өг-бүлелерниң болгаш бичи уругларның социал хандырылганын хөгжүдери

729 Иениң айыыл чок чоруу

731 Салым-чаянныг уруглар

733 Өскүс уруглар

736 Бичи уругларны, элээдилерниң база аныктарның күш-культура талазы-биле кижизидилгези болгаш кадыкшылы

737 Чигир диабетти

738 Туберкулез-биле демиселдин соңгаарладып болбас хемчеглери

739 Баш удур сыкыртып эмнээри

740 Вирустуң халдадыры ВИЧ/СПИД аарыгны баш удур болдурбазының талазы-биле соңгаарладып болбас хемчеглер;

754 Бодунун бажыңы

761 "Кыдыкы Соңгу чүктүң районнарында база аңаа деңгезин черлерден көжүп чоруп турар хамаатыларга чуртталга субсидияларының дугайында" Федералдыг хоойлуну боттандыраары акшаландыраары

766 Кадрларны белеткээринин, өске бир янзы белеткээринин база мергежилин бедидеринин системазын сайзыраңгайжыдары

796 Чурттакчы чонга онкология дузанын хөгжүдөр талазы-биле хемчеглер

801 Эрткен чылдарда төлеттинмезин хүлээлгелер талазы-биле күрүнениң капитал салышкынынары

808 Эр-херээжен чорук-биле дамчыыр аарыгларның улам негтереп тараарын баш удур болдурбас талазы-биле хемчеглер;

19) Чарыгдалдарның дараазында хевирлерин ап кааптар:

"462 чээли талазы-биле өрелерни төлээри-биле чарыгдалдар;

505 Орук шимчээшкенинин айыыл чок чоруун хандыраары талазы-биле хемчеглерни боттандыраарына чарыгдалдар" деп бижир.

6. "Тыва Республиканың бюджеттеринин чарыгдалдарының экономика талазы-биле классификациязы" деп 6-гы капсырылга:

1) Кол-кол чүүлдерниң база иштиги чүүлдерниң аттарын дараазында эдилге-биле бижир:

"110100 Ажыл төлевири";

"110150 Хуу кижилерниң орулгаларына үндүрүгүнүн компенсациязы";

"110200 Бүдүрүлгеге озал-ондактыг таварылгалардан база профессионал аарыглардан ыяап-ла социал камгаладылгага тарифтерни кириштир чаңгыс аай социал үндүрүгнү (дадывырны) ажыл төлевириге санап бээр;

"110750 Бажың-балгаттарны, черни болгаш өске-даа эт-хөрөңгини арендага бергенин төлевири";

"120100 Россия Федерациязының, Тыва Республиканың күрүнениң иштиги өрезинин, муниципалитет тургузууларының өрезинин талазы-биле хууларны төлээри";

"240110 Дериг-херекселдерни болгаш бүдүрүлгеге ужуу-дузанын үр үеде ажыглаар чүүлдерни садып алыры база чаартыры";

"130130 Барааннарны садып турда (ажылдап, ачы-дуза көргүзүп турда), тыптып келир организациаларның карылгаларын дуглаарына субсидиялар";

2) "110150 Хуу кижилерниң орулгаларына үндүрүгүнүн компенсациязы" деп иштиги чүүлдүн соонга дараазында уткалыг:

"110160 Кириштирип турар кижилерниң ажыл төлевири" деп биче чүүл-биле немей киирер;

3) "110140 Штаттан дашкаар ажылдакчыларның ажыл төлевири"; "120300 Россия Федерациязының субъектилеринин (муниципалитет тургузууларының) чурттуң иштинге алганы өске-даа чээлилерниң талазы-биле хууларын төлээри"; "120310 Россия Федерациязының субъектилеринин өртек-үнелиг саазыннарының (муниципалитеттеринин өртек-үнелиг саазыннарының) талазы-биле хууларын төлээри" деп иштиги чүүлдер-биле немээр.

7. "Тыва Республиканың бюджеттеринин карылгаларының иштиги акшаландырышкынының кирер дөстөрүнүн классификациязы" деп 7-ги капсырылга:

1) кирер дөстөрүн адын дараазында эдилге-биле бижир: "0270 Күрүнениң өртек-үнелиг өске-даа саазыннары";

"0620 Күрүне өңчүзүндө турар акцияларны сатканындан кирер орулгалар";

2) "0122 Отчеттуг үениң төңчүзүндө артканнары" деп аттыг кирер дөстүн соонга дараазында:

"0130 Саң-хөө курлавырының акша-хөрөңгилери" деп кирер дөст-биле немээр.

3) "0200 Күрүнениң болгаш муниципалитеттин өртек-үнелиг саазыннары" деп ат-биле кирер дөстүн соонга дараазында уткалыг:

"0201 Акша-хөрөңгилерни кириштирери"

"0202 Өрениң кол-кол түңнерин төлээри" деп кирер дөстөр-биле немээр.

4) "0610 Күрүне өңчүзүндө турар эт-хөрөңгини сатканындан кирер акша орулгалар" деп дөстүн соонга: 0612 республика болгаш муниципалитет өңчүзүндө турар эт-хөрөңгини сатканындан кирер акша орулгалар" деп немелде дөст-биле немээр.

5) "0620 Күрүне өңчүзүндө турар акцияларны сатканындан акша орулгалар" деп кирер дөстүн соонга дараазында уткалыг:

"0622 Республика өңчүзүндө турар акцияларны сатканындан акша орулгалар";

"0630 Муниципалитет өңчүзүндө турар эт-хөрөңгини сатканындан кирер акша орулгалар";

"0640 Муниципалитет өңчүзүндө турар акцияларны сатканындан кирер акша орулгалар" деп ат-биле кирер дөстөр немээр.

6) "0272 Өрениң кол-кол түңнерин төлээри" деп кирер дөстүн соонга:

"0290 Тыва Республиканың, муниципалитеттин өртек-үнелиг саазыннары";

"0291 Акша-хөрөңгилерни кириштирери";

"0292 Өрениң кол-кол түңнерин төлээри" деп кирер дөстөр-биле немээр.

7) Дараазында:

"0273 Тыва Республиканың өртек-үнелиг саазыннары";

"0274 Акша-хөрөңгилерни кириштирери";

"0275 Өрениң кол-кол түңнерин төлээри";

"0276 Муниципалитеттин өртек-үнелиг саазыннары";

"0277 Акша-хөрөңгилерни кириштирери";

"0278 Өрениң кол-кол түңнерин төлээри" деп аттыг кирер дөстөрүн ап кааптар.

8. "Тыва Республиканың республика бюджетинин чарыгдалдарының 2002 чылда ажыглаары ведомство талазы-биле классификациязы" деп 9-ку капсырылганы чаа эдилге-биле бижир (кошкан).

9. "Республика бюджетинин база муниципалитет бюджеттеринин чарыгдалдарының 2002 чылда ажыглаары структуразы" деп 10-гу капсырылганы чаа эдилге-биле бижир (кошкан).

2 чүүл. Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүндө күштүг болуп эгелээр.

Тыва Республиканың Президентизи Ш.ООРЖАК.
Кызыл хоорай
№1319
2002 чылдың март 5.

КЫЗЫЛ КОЖУУННУҢ СУМУЛАР БОЛГАШ КАА-ХЕМ СУУР ЧАГЫРГА ДАРГАЛАРЫНЫҢ СОҢГУЛДАЛАРЫН БЕЛЕТКЭЭР БОЛГАШ ЭРТТИРЕР ХЕМЧЕГЛЕРНИҢ КАЛЕНДАРЬЛЫГ ПЛАНЫ

СОҢГУЛДА КОМИССИЯЛАРЫН БОЛГАШ УЧАСТОКТАРНЫ ТУРГУЗАР

1. Девискээр соңгулда комиссияларын тургузар. ДСК-ларны доктаамал тургускан. Кожуунун Төлээлекчилер хуралы.

2. Кожуун девискээринге соңгулда округтарын тургузар. «Тус чер бот-башкарылгазының соңгулдалыг албан-дужаалдыг кижилериниң соңгудар дугайында» Хоойлунуң 7 чүүлүнге дүүштүр кожуун чагыргазы болгаш ДСК-зы тургускан.

3. Соңгулда участоктарын тургускан. 26 чүүл соңгулдага чедир 30 хонуктан орай эвес, 2002 чылдың март 22. Кожуун чагыргазы ДСК-биле чөпшээрешкенде.

4. Соңгулда участоктары, соңгукчуларның турар черин, оларның девискээрин айыткан болгаш бажыңнарның дугаарын, соңгукчуларның санын айыткан списокту парлаар. 2002 чылдың апрель 2-ден орай эвес. Каа-Хем суур чагыргазы ДСК-биле чөпшээрешкенде.

5. Участок соңгулда комиссияларын тургузары. Чогуур соңгулда участогу тургустунган соонда, үш хонуктан орай эвесе. Кожуунун Төлээлекчилер хуралы.

СОҢГУКЧУЛАРНЫҢ ДАНЗЫЗЫН ТУРГУЗАРЫ

6. Девискээр соңгулда комиссиязынга соңгукчуларның байдалының дугайында медээни кириер. 2002 чылдың февраль 7-ден орай эвес. Суму, кожуун чагыргазы.

7. Соңгукчуларның даңзызын тургузары (2 кезекке). «Тус чер бот-башкарылгазының соңгулдалыг албан-дужаалдыг кижилериниң соңгудар дугайында» Хоойлунуң 27 чүүлүнге дүүштүр. 2002 чылдың март 30-ден орай эвес. ДСК.

8. Түр үеде келген соңгукчуларның даңзызын соңгулда участоктары тургузар. 2002 чылдың апрель 27-ден орай эвес. Чогуур участок соңгулда комиссиялары.

9. Соңгукчуларның даңзызының бирги экземплярларын чогуур участок соңгулда комиссияларына дамчыдып бээр. 2002 чылдың апрель 2-ден орай эвес. ДСК.

10. Соңгукчуларның даңзызын таныштырары-биле болгаш немелде тодарадыры-биле кириер. 2002 чылдың апрель 7-ден орай эвес. Участок соңгулда комиссиялары.

11. Ылавылап хынаан болгаш тодараткан соңгукчуларның даңзызынга ат салыр. 2002 чылдың апрель 27-ден орай эвес. Участок соңгулда комиссиялары.

КАНДИДАТТАРНЫ ДЕПШИДЕРИ БОЛГАШ БҮРҮТКЭЭРИ

12. Эгелекчи бөлүк кандидаттың депшиттиргениниң дугайында ДСК-га дыннадыр болгаш хол үжүү салган хуудустарны дужаар. ТР-ниң «Тус чер бот-башкарылгазының соңгулдалыг албан-дужаалдыг кижилериниң соңгудар дугайында» Хоойлунуң 30,31,32 чүүлдери-биле 2002 чылдың март 28-тен орай эвес. Эгелекчи бөлүктүң депшидилгезинден.

13. Хуралдар (конференциялар), соңгулда каттыжылышкынарны, соңгулда блоктары кандидаттың депшиттиргениниң дугайында шиитпирни болгаш хол үжүү чыгган хуудустарны ДСК-га кириер. 2002 чылдың март 28-тен орай эвес. Соңгулда каттыжылышкынарны. Соңгулда блоктары.

14. Соңгулда блогун бүрүткээр азы бүрүткөөс дугайында шиитпирни хүлээп алыры. 2002 чылдың март 28-тен орай эвес. ДСК.

15. Кандидатты деткириниң хол үжүүн салган хуудустарның чыылдазын Тыва Республиканың «Тус чер бот-башкарылгазының соңгулдалыг албан-дужаалдыг кижилериниң соңгудар дугайында» Хоойлунуң 33 чүүлүнге дүүштүр чорудар. ДСК-га соңгулда каттыжылышкынарнындан, соңгулда блоктарындан эгелекчи бөлүктөрдөн дыңнадыг кирген хүнүнден. Россия Федерациязының Тыва Республикада чурттап турар хамаатылары эң идепкейлиг соңгуур эргелиг, соңгулда каттыжылышкынарны, соңгулда блоктары.

16. ДСК-га кандидатты бүрүткөдириниң талазы-биле хол үжүү чыгган хуудустарны кириер. 2002 чылдың март 28-те 24 шак 00 орай эвесе. Кандидаттар, соңгулда каттыжылышкынарнының, соңгулда блоктарының төлээлеттирген кижилери.

17. Бүрүткөөн азы ойталаар дугайында кандидаттың бүрүткөлиниң дугайында шиитпирни хүлээп алыр. Хол үжүү чыгган хуудустарны хүлээп алган соонда, 5 хонуктан орай эвес (2002 чылдың апрель 2-ден орай эвес). ДСК.

18. Кандидатка азы каттыжылышкынын төлээлеттирген кижизинге, бөлүк соңгукчуларга ДСК-ның бүрүткөөринден ойталаанының дугайында шиитпирниң хоолгазын бээр. Шиитпирни хүлээп алган соонда, бир хонук иштинде. ДСК.

19. Бүрүткөөнниң дугайында ай, хүнүн, үезин айыткан шынзылганы тыпсыр. ДСК.

20. Бүрүткөдирген кандидаттарның дугайында медээни массалыг информация чепсектеринге дамчыдып бээр. Бүрүткөл эрткен соонда, 48 шак иштинде. ДСК.

21. Албан-хүлээлгезин күүседиринден хостаанының дугайында дужаалдыг (айтылышкынын) бүзүреттирген хоолгазын ДСК-га кириер. Бүрүткөл эрткениниң соонда, 3 хонуктан орай эвес. Бүрүткөдирген кандидаттар.

22. Бүрүткөдирген кандидаттарның бүзүреттирген кижилерин тодарадыр (бүзүреттирген кижилер 5-тен хөй эвес болур). Кандидатты бүрүткөөнниң соонда. Бүрүткөдирген кандидаттар.

23. Бүрүткөдирген кандидаттарның бүзүреттирген кижилерин бүрүткөөри. Кандидаттың бижимел билдиришикини кирген хүнден сонгаарлатпайн база бүзүреттирген кижилеринге чөпшээрелин берип турар дугайында хамаатының бодунуң билдиришикини. ДСК.

24. Бүрүткөдирген кандидат бодунуң кандидатуразын уштур эргезин ажыглап болур. Кандыгдаа үеде, чүгле 2002 чылдың апрель 24-тен орай эвес. Бүрүткө-

тирген кандидат.

25. Бүзүреттирген кижилерге шынзылганы тыпсыры. ДСК шиитпирни хүлээп алган хүнүнде. ДСК.

СОҢГУЛДА МУРНУНУҢ СУРТААЛ АЖЫЛЫ

26. Соңгулда мурнунуң суртаал ажылын чорудары. Канди-

2002 чылдың апрель 28-те Кызыл кожуунуң сумулар болгаш Каа-Хем суур чагырга даргаларының соңгулдаларын белеткээр болгаш эрттирер хемчеглерниң календарьлыг планының дугайында

ДЕВИСКЭЭР СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ШИИТПИРИ

2002 чылдың март 16 № 81 Каа-Хем суур

Кызыл кожуунуң сумулар болгаш Каа-Хем суур чагырга даргаларының соңгулдаларын 2002 чылдың апрель 28-те эрттирери-биле холбаштыр девискээр соңгулда комиссиязының шиитпирлээни болза:

1. Кызыл кожуунуң сумулар болгаш Каа-Хем суур чагырга даргаларының соңгулдаларын 2002 чылдың апрель 28-те эрттирери-биле холбаштыр соңгул-

2002 чылдың март 28. Девискээр соңгулда комиссиязының кириген саналы-биле тус чер бот-башкарылгазының органы шиитпирлээр.

СОҢГУЛДАНЫ АКШАЛАНДЫРАРЫ

31. Соңгулданы эрттирери-биле ДСК-же акшаны шилчидер.

даларын белеткээр, эрттирер хемчеглерниң календарьлыг планын бадылаар.

2. Бо шиитпирниң күүселдези дээш контрольдү чорударын ДСК-ның секретары Л.Б.Ооржак-кадагыр.

Девискээр соңгулда комиссиязының даргазы М.У.ШЫВЫК.
Девискээр соңгулда комиссиязының секретары Л.Б.ООРЖАК.

датты бүрүткөөнниң хүнүнден болгаш 2002 чылдың апрель 6-дан, тус черниң 00 шагындан эгелээр. Россия Федерациязының хамаатылары, бүрүткөдирген кандидаттар, хөй-ниити каттыжылышкынарны, соңгулда каттыжылышкынарны, соңгулда блоктары.

27. Бүрүткөдирген кандидаттарга парлалгага халас шөлдү бээр, кандидаттарга соңгулда мурнунуң суртаал ажылын чорударына дең эргени хандыраары. 2002 чылдың апрель 7-ден 26-га чедир. Массалыг информация чепсектери тургукчулары муниципалдыг органнарга хамааржыр, организациялар, албан черлери чок-ла болза, долузу-биле азы чамдызын тус черниң бюджетиниң акша-хөреңгизи-биле акшаландыраар, а массалыг информация чепсектери тус черниң бюджетинге албан төлээр төлөвирлерге болгаш үндүртүлгөргө чигелделиг болур.

28. Бүрүткөдирген кандидаттарның, оларның бүзүреттирген кижилериниң соңгукчулар-биле ужуражыр оран-сава үндүрүп бээр-биле кириген билдиришикини көөр. Дилегни кириген соонда, 3 хонук иштинде. Күрүнениң күүседикчи эрге-чагырга органнары, тус черниң бот-башкарылга органнары, организациялар болгаш албан черлери (чүгле шериг кезектеринден аңгыда).

29. Хөй-ниитиниң бодблын, соңгулданың түңнелиниң баш бурунгаар медээзи, соңгулдага хамаарылгалыг өске-даа шинчилелдерни массалыг информация чепсектеринге чырыдарын чорур. 2002 чылдың апрель 26-дан 28-ке чедир, айтырыглар болгаш соңгулданың түңнелин баш бурунгаар медээ парлаар телерадиодамчыдылганың организациялары, тус черниң солуннар редакциялары, организациялар.

30. Соңгулда мурнунуң парлалга суртаал материалдарын чорударына таарымчалыг черни кайы-даа соңгулда участогунуң девискээринге үндүрүп бээр.

Соңгулданы эрттирер хүнү албан езузу-биле доктаадып тургусканда, 10 хонук иштинде. Кожуунуң саң килдизи.

32. Участок соңгулда комиссияларын акшаландыраары. 2002 чылдың апрель 2-ден орай эвес. ДСК.

33. Кандидаттарга соңгулданың фондузун тургузары-биле тускай агар санны ажыдары. Хол үжүүн чыып эгелээниниң дугайында ДСК-га бижимел дыңнадыгны кириген соонда. Кандидаттар.

34. Саң-хөө отчеду. Соңгулданың ниити түңнелин албан езузу-биле парлаан хүнүнден 10 хонуктан орай эвесе. Участок соңгулда комиссиялары.

35. Девискээр соңгулда комиссиязынга саң-хөө отчедун киригенде. Соңгулданың түңнелин албан езузу-биле парлаан хүнүнден 10 хонуктан орай эвесе. Участок соңгулда комиссиялары.

36. Кожуунуң саң-хөө эргелелинге тус черниң бюджетинден соңгулданы белеткээринге болгаш эрттиреринге үндүрүп берген акшаның киргениниң болгаш чарыгданының отчедун кириер. ДСК.

37. Төлээлекчилер хуралына соңгулданы белеткээринге болгаш эрттиреринге үндүрүп берген акшаның киргениниң болгаш чарыгданының отчедун кириер. Соңгулданың ниити түңнелин албан езузу-биле парлаан хүнүнден 60 хонуктан орай эвесе. Кожуунуң саң-хөө эргелели.

38. Кандидаттарның болгаш бүрүткөдирген кандидаттарның соңгулданың тускай агар санында чыдар акша-хөреңгениң киргениниң болгаш чарыгданының дугайында медээни ДСК-же кириер. Неделяда чангыстан эвээш эвес. Россия Федерациязының ажаалга банкызының салбыры.

39. Соңгулда фондуларының шупту кандидаттарны парлатканы дээш кирген болгаш чарыгдан акша-хөреңгениң дугайында медээни массалыг

информация чепсектеринче кириер. 2002 чылдың апрель 28-ке чедир, ийи неделяда чангыстан эвээш эвес. ДСК.

40. Бүрүткөдирген кандидаттарның саң-хөө отчедунуң хоолгазын массалыг информация чепсектеринге дамчыдып бээр. Алган хүнүнден 3 хонук иштинде. ДСК.

41. Кижилерниң белек кылдыр берген чарыгдаттынмаан акша-хөреңгизиниң арты, соңгулда фондузунуң акша-хөреңгизиниң организацияның агар санынче дедир шилчидер. Бадылаашкынын хүнүнден 30 хонук иштинде. Бүрүткөдирген кандидаттар.

42. Соңгулда комиссияларының бижимел айтылышкыны-биле шилчиттинген акша-хөреңгениң үлүүн ДСК-же кири санаар. Бадылаашкынын хүнүнден 30 хонук эрткенде. Россия Федерациязының ажаалга банкызының салбыры.

43. Кандидаттарның болгаш бүрүткөдирген кандидаттарның соңгулданың агар санында, соңгулданың фондуларында артып калган акша-хөреңгизи тус черниң бюджетиниң орулгазы кылдыр шилчиттинер.

БАДЫЛААШКЫН БОЛГАШ СОҢГУЛДАНЫҢ ТҮҢНЕЛИН ТОДАРАДЫРЫ

44. Соңгулдага бадылаарының бюллетениниң сөзүглелиниң хевирин тыва болгаш орус дылдар кырынга тургузар. 2002 чылдың апрель 2-ден орай эвес.

45. Соңгулда бюллетенини белеткээр. 2002 чылдың апрель 7-ден орай эвес. ДСК.

46. Участок соңгулда комиссияларына соңгулда бюллетенини дамчыдып бээр. 2002 чылдың апрель 7-ден орай эвес. Участок соңгулда комиссиялары. ДСК.

47. Соңгукчуларга соңгулданың болур черин, үезин чарлап дыннадыр. 2002 чылдың апрель 7-ден орай эвес. Участок соңгулда комиссиялары.

48. Эрте бадылаашкынын эрттирери. 2002 чылдың апрель 3-тен орай эвес. ДСК-ның чөпшээрээни-биле участок соңгулда комиссиялары.

49. Бадылаашкын. 2002 чылдың апрель 28-те тус черниң шагы-биле 8.00 шактан 22.00 шакка чедир.

50. Соңгулда участоктарына соңгукчуларның үнү санаары болгаш бадылаашкынын түңнел протоколун тургузары. Бадылаарының үези төнгөндө. ДСК. Участок соңгулда комиссиялары.

51. Чогуур девискээрлерге бадылаашкынын түңнелин үндүрер, протоколду болгаш түңнел таблицаны тургузар. 2002 чылдың май 1-ден орай эвес. ДСК.

52. Соңгулданың түңнелин тодарадыр. 2002 чылдың май 5-тен орай эвес. ДСК.

53. Массалыг информацияның чепсектеринге соңгулданың түңнелин албан езузу-биле парлаар. Соңгулданың түңнелин үндүрген соонда, 3 хонук иштинде. ДСК.

54. Соңгулда документилерин архивче дамчыдып бээр. Соңгулда төнгөн соонда. Төлээлекчилер хуралының шиитпиринде девискээр соңгулда комиссиязы.

(Өртөөн толээни).

ЭМНЕЛГЕНИҢ АКСАЗЫН КЫМ БУДАҢНААНЫЛ?

ТР-ниң Кадык камгалал яамызының сайыды А.А.Начын болгаш яамының бөлүк ажылдакчыларының үнүүшкүнүг коллегия хуралы Шагаан-Арыг хоорайның төп кожуун эмнелгезинге март 27-де болуп эрткен.

Ол хүн Шагаан-Арыг хоорайның төп кожуун эмнелгезинин хуралдаар залында эмчилер, медсестралар болгаш Улуг-Хем кожуунун чагырга даргазы В.К.Пюрюна, кожуун чагырыкчызының оралакчызы В.Чержей-оол база кожуунун эске-даа албан черлеринден ажылдакчылар чыгып кээп, хуралга киришкен.

Ынчалза-даа ол хуралга кожуунун төп эмнелгезинин кол эмчизи К.Т.Даваа болгаш эмнелгениң бухгалтерия ажылдакчылары киржип келбээн. Бухгалтерия ажылдакчыларының ол хуралга киржип келбээнинде чылдаган бар болгу дег. Чүге дизе хуралга ТР-ниң Кадык камгалал яамызының контроль-ревизия килдизинин 2000 чылдың январь 1-ден 2001 чылдың ноябрь 1-ге чедир Шагаан-Арыг хоорайның төп кожуун эмнелгезинин саң-хөө ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр чоруткан хыналданың түңнелин кожуун эмнелгезинин ажылдакчыларына контроль-ревизия килдизи таныштырган.

ТР-ниң Кадык камгалал яамызының контроль-ревизия килдизи 2001 чылдың октябрь 30-де эмнелгениң кассазында бар акша-төгерики санаан түңнелинде, 2140,78 рубль чепес болганын илереткен. Ол ышкаш ол үеде эмнелгениң кассазындан 27889,59 рубльге ажылдакчыларының ат салбааны акша үлелгезин чоруткан болган. Эмнелгениң улуг бухгалтерия Н.С.Чаш-оол бухгалтерия документтерин болгаш касса операцияларын контрольга албайн турганын ревизия тодараткан. Ведомость долдурбайн, бүртүкөл чок документтер-биле шаңнал акшазын төлээринче 9580 рубльди үндүр бижипкени база илерээн. Ниитизи-биле эмнелгениң кассазындан (2001 чылдың октябрь 30-де) 485259,89 рубльди үндүр бижээн. Ол ышкаш шалың алыкчыларының ат салбааны 10001,63 рубльди база төлеви ведомостарында өжөгээр өстүрүп каан, 6472,95 рубльди үндүр бижээн. Ооң-биле эмнелгениң ажылдакчыларының шалың акшазын

самчыгдар чоруктар соксаваан. База катап төлеви ведомозунга меге аттарының дужунга хоозун ат салышкынын кылгаш, 241999,21 рубльди үндүр бижээн, ол кажар арга хыналда үезинде илереп келген. Ажылдакчылар ону бадыткаан (Ф.Бышкак-оол, Н.Бай-Кара болгаш өскелер-даа). Оон ыңай хоозун нарядтар тургускаш, 335990,40 рубльди меге кижилерге берген. Эмнелгениң «дузалал ажыл-агыйын кылып турар кижилерге» шалың акшазы дээш 193195,70 рубльди үндүр бижээн. Хыналда үезинде эмнелгеде «кара» ажыл кылып турар езулуг ажылдакчылар ыңча хей акша ап турганын сагынмас болган. Кожуун эмнелгезинин кассазындан чарыгдал ордерлеринге квитанция, төлеви документилерни кошпайн, 63950,48

кожуун эмнелгезинде чыдар аарыг кижилер бир хүнде көрдүнгөн аш-чем аймаан долзу-биле албайн турар.

Үстүнде адаттынган, самчыгдан акша-төгерикиң кайнаар чарыгдалгыны билдинмес. Ол чарыгдалды чүгле эрге-хоойлу органнары тодарадып шыдаар боор дээрзинге идегээр апаар. Ол ышкаш албан медицина камгалалына көрдүнүп каан акша-төгерикиң орну тургустунар бе?

ТР-ниң кадык камгалал сайыды А.А.Начын хурал доостурга: «Кожуунун төп эмнелгезинин кол эмчизи кайдал, чүге хуралга олорушпааны ол?» — деп айттырарга, эмчилер-даа, кол эмчинин хүлээлгезин күүседип турар В.Ш.Көшкендей-даа билбес болдулар.

Херек кырында Шагаан-Арыг хоорайның төп кожуун эмнелгезинин кол эмчизи К.Т.Даваа бо чылдың февраль 18-те шөлээже Улуг-Хем кожуунун чагырыкчызының

Хыналда болгаш ооң түңнели

оралакчызы В.Чержей-оолдун ат салып берген дужаалы-биле үнгөн. Хоойлу-дүрүм езугаар шөлээже үнер билдиришкенинге чүгле ооң дорт хамаарылгалыг удуртукчузу хүлээп алгаш, ат салыр турган. А.А.Начын эмнелгеде тургустунуп келген байдалды корум-чурум чок чорук деп көрүп, сагыш-сеткилинин ханызындан хомудан. Ылаңгы эмнелгениң саң-хөө талазы-биле байдалы берге турар үеде безин кол эмчи К.Т.Даваа ТР-ниң кадык камгалал сайыды А.А.Начынга шөлээже үнер дээн билдиришкенинге ат салдыртып-даа, ажыл-агыйжы-даа ужуражылганы кылбааны элдептиг.

Кожуунун төп эмнелгези чурттакчы чондан эмчи дузазы чедирген дээш кириген төлевири контролга албайн турар. Хыналда үезинде төлевириг эмчи дузазы дээш 10477,36 рубльди кирип албааны илерээн. Бухгалтерия эмнелгениң удуртулгазы-биле эмчилеринин чонга төлевириг эмчи дузазын чедиргени дээш материалдыг хары-салга керээзин чарып албаан. Ындыг ачы-дузадан кирген акша-төгерик бүртүкээр ном база ук эмнелгеде чогу хыналда комиссиясы илереткен.

Аш-чем аймаа аарыг кижилерге күш кирип, эки эмнедип алырынга дуза болгу дег, ыңчалза-даа кандыг-даа чылдагаан чокка 46186,07 рубльге саттынган аш-чем аймаан база үндүр бижээн. Эмнелгениң бухгалтериясы хуу сайгарлыкчылардан аш-чем аймаан улуг өртөккө хүлээп ап, боттарына өжөгээр карылга кылып ап турган. Бо хүннерде Шагаан-Арыг хоорайның төп

рубльди үндүр бижээн. Оларның аразында квартира төлевири дээш 43795,53 рубльди, шын эвес документилер езугаар 2364,46 рубльди база үндүр бижээн.

Давид ДОНГАК

Таварылга

БУДУН БАЛЫГЛААН

2002 чылдың март 25-те Кызылда кызыгаар отрядының бир кызыгааржызы бо огу-биле будун балыглаткан.

Хайгааралга чорааш, чаньш орган кызыгааржыны Эрзин кожуунда Цаган Тологой суурнуң чурттакчызы боолаан. Каш минута эрткенде, кызыгааржылар херек үүлгедик-

чизин туткан. Ында малчынның 16 харлыг огу кызыгааржыны боолаан. Оолдун чугаазын езугаар алырга, кызыгааржылар ооң чинге араалыг боозунун огуна душ бооп таварышкан бооп турар. Сөөлгү үеде малчыннарны амьратпастаан бөрүлерни аъттыг аңнап чораан оол бооп-тур.

Кызыгааржыларның хайгыбылды хараганнар аразындан маңнап үнүп кээрге, ону бөрү деп бодааш, боолаан.

Балыглаткан солдатты ола хүн республика эмнелгезинге эккелген, ооң амыттынында айыылдыг чүве чок.

Олег ТИТОВ,
полковник.

Улуг-даа, бичи-даа кижилерге

ЧАСКЫ ДОШ АЙЫЫЛАДЫГ

◆ Часкы хүн аажок чылыг, чымчак. Удавас хемнерде, хөлдөрдө дош шимчеп бадып эгелээр. Ынчангаш амгы үеде дош кырлары айыылдыг. Ойлу дүже берип болур. Ынчангаш оваарымчалыг бооп, доштар кырлаваңар.

◆ Кыштадыр улус кежип турган оруктарлыг доштар хүнден хүнге дүргени-биле чугалап эрип турар. Сактырывыска дош ам-даа кылын, бисти уултар ышкаш, херек кырында ыңдыг эвес, бо үеде дош дыка «кара сагыштыг», машина-техника хамаанчок, чадаг кижини-даа угбас.

◆ Часкы үелерде массалыг информация чепсектери-биле дамчыттынгылаан, дош кежерде оваарырының дугайында медээлерни херекке албайн барып болбас. Бир эвес эриктерде хоруглуг демдектер бар болза, дошту черле кырлап кешпеңер.

◆ Хемнер часты бергенде, агым аайы-биле баткан доштарны көөрге, дыка-ла чараш. Ынчангаш эмин эрттир кадыр эриктер кырынга туруп алгаш, ынаар кайгаванар. Ындыг эриктерни доштуг суг адаандан чүп чыдар болгаш олар чирлип дүже берип болур. Оон ыңай дош тырылган черлерге чоокшулаары дыка айыылдыг, ол хамаанчок кыры эрий берген азы чайыңдылыг дош кырында шуут углаан херээ чок.

◆ Бир эвес чолаачылар дош кыры-биле машина чорудуп болбазының дугайында сагындырылганы кичээңгейге алыр болза, таварылга болуп, болу берип болур айыылдардан чайлаарлар.

◆ Дош оюп балыктаарына ынактар келир кышка чедир ол

изиг күзелиңер «соодуп», шыдамык болуңар.

◆ Айыылга таварышса, ажыглаттынып болур практиктиг сүмелерни сактып ап чоруңар. Олар силерге херек апарып болур. Бир эвес чааскаан чорааш, чогунарда кымдаа чок турда, дошче ойлу берзинерзе, дүвүрөп, далажып эшкедевенер. Бир дугаарында, холдарыңар ийи талазынче хере сунуштуңар, кыдыкы доштардан оожум даянырын оралдажыңар, күш-биле даянмаңар, чуга дош улам ойлуучал, туттунмушаан, оорганарга чыдып алгаш, артык шимчээшкин кылбайн, келген орунарже дедир дош кырында үнүп алырыңар оралдажыңар.

◆ Дошче ойлу берген кижиге дуза кадарда, дош кырынга чыдып алгаш, айыылга таварышкан кижиге лыжа даянгы-жындан азы курдан, моюн-ораардан сунуңар. Оон ол кижиге быжыг дош кырында азы кургаг чер кырында үнүп алырыңар дузалажыңар.

◆ Дош частып бадар үелерде ада-иелер онза оваарымчалыг болуңар. Элээди назылыг ажы-төлүңерден карак салбаңар. Дош айыылының дугайы оларга өөредикер, чагыңар. Чүге дээрже часкы үеде дош айыылында хей кезинде бичи уруглар таварыштыр турар.

Шупту, шупту — улуг-даа, бичи-даа кижилер доштан оваарымчалыг болуңар!

Чодураа БОРБАК-ООЛ,
ТР-ниң биче суднолар талазы-биле Күрүне инспекциясының амы-тын алыкчызы.

КЫШКЫ ОРУК ХАГДЫНГАН

2002 чылдың апрель 1-ден эгелээш, транспорттун бүгү хевирлеринге хамаарыштыр **БОЯРОВКА — ТООРА-ХЕМ**

аразының кышкы оруу хагдынганын «Тыва автоорук» эргелели дыңнадып тур. Бо оруктун ам тудуп турар участогунун 102—122 километринге аргыжылганы 2002 чылдың июнь 10-га чедир хаар.

«Тыва автоорук» эргелели.

«ШЫН» солунну дамчыштыр

Чөөн-Хемчик кожуунун Хайыракан суурга ажылдап, чурттап чораан бистин оглуус, ынак эживис, ачавыс **Али Норжун-оолович ОНДАР** ханның холдуг дерзии өлүркүчүлериң холундан чалынызында чырык өртөмчөйдөн чарлып чоруткан. Бистин оглуусту сөөлгү орукче үдээринге материалдыг болгаш моральдыг дузаны чедирген Кызылда, Чөөн-Хемчикте, Сүт-Хөлдө, Өвүрдө чурттап, ажылдап чоруур ха-дуңмаларывыска, эш-өөрүвүске, кудаларывыска, бүгү чоңууска четтиргенивисти «Шыны» дамчыштыр илереттивис. **Өөнүң ишти, ада-иези, дуңмалары, чээннери, күдээлери.**

ШЫН

Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100,
Индекс 667000.

ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканың Чазаа болгаш «Шын» солун редакциясының коллектив.

Кол редакторнун хүлээлгезин күүседип турар К.К. САТ

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИЯЗЫ: К.Сат, Е.Монгуш, Ч.Монгуш, А.Монгуш, С.Хертек, Т.Хертек.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 3-43-34, кол редакторнун оралакчызы — 3-33-91.

КИДИСТЕР: Нийттилер-политиктиг килдиз — 3-39-15, кедээ ажыл-агый килдизи — 1-03-90, культура болгаш өөредитке килдизи — 1-03-88, чагаа килдизи — 1-03-87, улуттур болгаш медээлер килдизери — 3-34-98, компьютер өрээли — 3-36-82, бухгалтерия — 3-41-16;

Солун келбейн барганда, дараазында телефонче долгаар: 3-14-94.

Солунну «Шын» солун редакциясының компьютер төвүнге өрзөн болгаш чыскааган. Неделяда үш катап үнер. Хемчээли 2 парламал ама.

Тираж 6523.
Чагыг 35.

АГАР САНЬЫС: № 4070381040000010000 АКБ ОАО Банк «Тувакредит», Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.

Солун Россия Федерациясының Парлалга болгаш массалыг информация чепсектеринин талазы-биле хоойлужулгазының чорудулгазынга контроль болгаш бүртүкелениң Тыва девискээр эргелелинге бүртүкеттинген.

Бүртүкеттирген дугаары — Т-00007. ТР-ниң парлалга болгаш информация күрүмөтениң типографиязынга парлаан. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1). Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшейн барып болур. Айыгтынган саннары болгаш еске-даа фактылары, дыңнадылганы дээш авторлар боттары харыылаар.